

Výročná správa o situácii v oblasti rasizmu a xenofóbie v členských štátoch EÚ

EUMC 2006

ZHRNUTIE

Predslov k výročnej správe 2006

Táto výročná správa za rok 2005 je prvou správou od rozšírenia EÚ v roku 2004, ktorá pokrýva celý rok. Skutočnosť, že v mnohých nových členských štátoch strednej a východnej Európy žije značná časť rómskeho obyvateľstva, znamená, že otázky diskriminácie Rómov sú čoraz častejšie témou v správach EUMC vrátane tejto výročnej správy. A navyše, ako vyplýva zo správy, situácia rómskej komunity je aj naďalej predmetom obáv, ktoré stoja v popredí politickej agendy Európskej únie.

Niektoré udalosti v priebehu roku 2005 prispeli k zdôrazneniu tém týkajúcich sa exklúzie, diskriminácie a integrácie v EÚ. V júli zabili samovražední britskí moslimovia pri útokoch na londýnsky systém verejnej dopravy viac ako 50 osôb a stovky zranili. Spočiatku v Spojenom kráľovstve táto udalosť podnietila nárast trestných činov z „náboženskej nenávisti“, ale ako vyplýva zo záverov správy EUMC o následkoch trestných činov, pevný postoj politických lídrov a čelných predstaviteľov komunít v otázke odsúdenia útokov a aj ochrane práv moslimov zohrali v ďalších mesiacoch významnú úlohu pri znižovaní počtu týchto útokov. Rok 2005 bol aj v októbri a novembri poznačený prudkými nepokojmi na predmestiach francúzskych miest. Do týchto nepokojov sa zapájali prevažne mladí ľudia severoafrického pôvodu, čo vyvolalo diskusie o odcudzení mladých ľudí a diskriminácii a exklúzii, ktoré ich často postihujú, najmä v zamestnaní. Túto situáciu spravidla ovplyvňujú obavy a podozrievanie, pocity a skúsenosti spájajúce sa s pocitom nespokupatričnosti. Ešte nikdy nevznikla taká urgentná potreba po spoločných krokoch a vyvážených informáciách na objasnenie možností a obmedzení, po vypracovaní spoločenských pravidiel a predpisov, ktoré by zabezpečili, aby etnické, kultúrne a náboženské menšiny a väčšinové obyvateľstvo mohli žiť spolu v mieri a na základe rešpektovania ľudských práv.

Udalosti roku 2005 poukazujú na to, že aktivity uskutočňované politickým vedením v členskom štáte majú význam. Napríklad preto, lebo politickí lídri nesú zodpovednosť za to, aby sa tieto násilné incidenty nezneužili na vytĺkanie krátkodobého politického kapitálu. Rovnako dôležité je, aby jasne podporovali opatrenia vo svojom členskom štáte, ktorý aktívne potláča diskrimináciu a znižuje tak nebezpečenstvo odcudzenia a vylúčenia, ktoré postihujú niektoré kruhy európskej mládeže. Predovšetkým by mali viditeľne podporovať národné antidiskriminačné opatrenia požadované antidiskriminačnými smernicami v tých krajinách, kde je reakcia na ne pomalá a kde bol následne vyslaný signál, že sa problém diskriminácie neberie vážne.

Jedným zo zistení tejto správy je existencia veľkých rozdielov medzi členskými štátmi v tom, akú prioritu prikladajú boju proti rasizmu a diskriminácii. V správe sa uvádza, aký pokrok dosiahli členské štáty ku koncu roku 2005 v transpozícii dvoch antidiskriminačných smerníc a poukazuje na to, že Európsky súdny dvor vyhlásil, že štyri členské štáty neprijali potrebné opatrenia v súlade so smernicou o rasovej rovnosti, aj keď júl 2003 bol konečným termínom pre transpozíciu. Správa

poukazuje aj na veľkú rôznorodosť opatrení v členských štátoch pri zabezpečovaní špecializovaného orgánu na podporu rovnakého zaobchádzania, ktorý požaduje smernica o rasovej rovnosti. V niektorých krajinách vôbec nebol zriadený takýto orgán do konca roku 2005. Naopak v niektorých iných krajinách nielenže takéto orgány boli zriadené, ale im aj boli poskytnuté právomoci na pomoc obetiam diskriminácie, ktoré presahovali rámec minimálneho štandardu požadovaného smernicou.

V súvislosti s problémami rasovej diskriminácie a rasistických trestných činov uvedených v správe, EUMC vyzýva k tomu, aby sa zaviedli lepšie mechanizmy na zber údajov, ktoré pomôžu pri lepšej identifikácii týchto javov a v boji proti nim, a aby sa pozitívne opatrenia stali integrálnou súčasťou politik členských štátov týkajúcich sa rasovej/etnickej rovnosti. V rámci „Európskeho roku rovnakých príležitostí pre všetkých“, ktorým bude budúci rok 2007, by bolo vhodné, aby sa uskutočnil celý rad zlepšení v týchto oblastiach.

Táto výročná správa EUMC 2006 má štruktúru ako v prechádzajúcich rokoch, v rámci nej sa venuje vývoju v piatich tematických oblastiach: zamestnanosť, bývanie, vzdelávanie, rasovo motivované násilie a kriminalita a právny a inštitucionálny vývoj so zreteľom na problémy rasizmu a diskriminácie v priebehu roku 2005. Rovnako ako v minuloročnej správe každej z týchto piatich tematických oblastí je venovaná samostatná kapitola. Na rozdiel od minulého roku je však pripojená ďalšia kapitola, v ktorej sa uvádza príslušný vývoj v priebehu roku 2005 skôr na úrovni EÚ a Európskej komisie, než na úrovni jednotlivých členských štátov.

EUMC bude pokračovať v poskytovaní podpory Európskej únii a jej členským štátom v ich úsilí na podporu integrácie, boja proti rasizmu a diskriminácii a bude naďalej zdôrazňovať pozitívny význam rôznorodosti a rovnosti. Naďalej podporuje Európsku komisiu v jej programe ďalšej integrácie a v boji proti násilnému radikalizmu.

Nakoniec by sme sa chceli poďakovať správnej rade a pracovníkom EUMC za ich podporu, zaniechanie a za dôležitú prácu, ktorú počas 12 mesiacov vykonávali.

Anastasia Crickley
predsedníčka správnej rady

Beate Winkler
riaditeľka EUMC

Obsah

Predslov k výročnej správe 2006.....	3
--------------------------------------	---

Obsah 5

1. Úvod.....	7
2. Právne a inštitucionálne iniciatívy	10
3. Rasizmus a diskriminácia v zamestnaní.....	12
4. Rasizmus a diskriminácia v bývaní.....	15
5. Rasizmus a diskriminácia vo vzdelávaní.....	17
6. Rasovo motivované násilie a kriminalita	19
7. Trendy EÚ v politike a legislatíve	21
8. Závery	23
9. Stanoviská.....	34

1. Úvod

Výročná správa 2006 sa zaoberá informáciami a vývojom za rok 2005 so zreteľom na výskyt rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a protimoslimských prejavov v 25 členských štátoch EÚ a reakciami na ne. Rovnako ako minulý rok, aj tento rok sa výročná správa zaoberá piatimi tematickými oblasťami: legislatíva, zamestnanosť, bývanie, vzdelávanie, rasistické násilie a trestné činy. Údaje a informácie zbiera 25 národných kontaktných miest EUMC, v každom členskom štáte sa nachádza jedno, ktoré pod spoločnou hlavičkou poskytuje údaje EUMC v každej z piatich tematických oblastí. Tento rok je po prvýkrát pripojená ďalšia kapitola s prehľadom iniciatív, ktoré uskutočnila Európska komisia v priebehu roku 2005 v oblasti rasizmu, diskriminácie a xenofóbie v Európe.

V priebehu roku 2005 sa udialo niekoľko dramatických udalostí, ktoré zdôraznili význam diskusií o exklúzii, diskriminácii a integrácii prisťahovalcov a menšín v EÚ. Najzávažnejšou bola séria bombových útokov na verejnú dopravu v Londýne 7. júla, pri ktorej bolo 52 osôb zabitých a stovky zranených. Útočníkmi boli mladí britskí moslimovia. 21. júla bol zaznamenaný pokus o štyri ďalšie útoky na londýnsky systém verejnej dopravy, ktoré nemali za následok žiadne zranenia, ani úmrtia. V minuloročnej výročnej správe EUMC¹ bol uvedený odkaz na udalosti predchádzajúceho roku – bombové útoky v Madride v marci 2004 a neskôr vražda Thea van Gogha v Amsterdame – obidva trestné činy vykonali radikálni islamisti a obidva viedli k násilným incidentom v rôznych krajinách namiereným predovšetkým proti moslimom a mešitám. V roku 2005 bol v Spojenom kráľovstve v dôsledku bombových útokov zaznamenaný aj nárast trestných činov z „náboženskej nenávisťi“ proti moslimským cieľom. Ako je však vidno z analýzy v kapitole 6 tejto správy, do konca nasledujúceho mesiaca sa počet oznámených incidentov znížil na „obvyklú“ úroveň.

V novembri 2005 EUMC uverejnilo správu² o vplyve útokov, v ktorej sa konštatovalo, že: „pevný postoj, ktorý zaujali politickí lídri a čelní predstavitelia komunit k otázke odsúdenia útokov a ochrane práv moslimov, malo za následok prudké zníženie počtu týchto [rasistických] incidentov“. Čelní predstavitelia komunit a politickí lídri rýchlo dištancovali aktivity niekoľkých útočníkov z radov britských moslimov od celkovej moslimskej komunity. Britské a zahraničné médiá tento odkaz zdôrazňovali a opakovali a podávali tak, aby „nedémonizoval“ moslimskú komunitu vo Veľkej Británii, ani nevyvolával zásadné otázky o existencii „multikultúrnej spoločnosti“. Je pozoruhodné, že v prieskume, ktorý uskutočnila spoločnosť MORI jeden mesiac po bombových útokoch v Londýne, 62

¹ Pozri prílohu 1 hlavnej správy pre metodiku výročných správ.

² EUMC (2005) The Impact of 7 July 2005 London Bomb Attacks on Muslim Communities in the EU, Vienna: EUMC (Vplyv londýnskych bombových útokov zo 7. júla 2005 na moslimskú komunitu v EÚ, Viedeň: EUMC). <http://eumc.eu.int/eumc/material/pub/London/London-Bomb-attacks-EN.pdf>.

% respondentov súhlasilo s tým, že „vo Veľkej Británii sa žije lepšie vďaka multikulturalizmu“³.

Rok 2005 dramaticky poznačili aj nepokoje v mestách vo Francúzsku, ktoré sa začali koncom októbra a pokračovali do polovice novembra a zapájali sa do nich hlavne mladí ľudia severoafrického pôvodu na predmestiach Paríža a v iných francúzskych mestách. Nepokoje mali za následok nočné útoky podpaľáčov na autá a domy. Pri následných početných analýzach príčin týchto nepokojov sa opätovne ukazovalo, že príčinou bol pocit odcudzenia veľkého počtu mladých obyvateľov týchto predmestí a ich skúsenosti s exklúziou a diskrimináciou v súvislosti so zamestnaním. Dôkazy pre tieto javy v roku 2005 sú rozobraté v kapitole 3 výročnej správy, uvádzajú sa v nej štatistické ukazovatele týkajúce sa nerovnosti v zamestnaní v členských štátoch EÚ, popisujú sa cesty, akými sa diskriminácia dostáva do pozornosti verejnosti a uvádzajú sa príklady foriem jej prejavu. V kapitole sa uvádzajú aj štúdie uskutočnené v roku 2005, z ktorých vyplýva, že vo Francúzsku sú osoby pôvodom z nečlenských krajín EÚ, podobne ako v mnohých iných krajinách EÚ, postihnuté vyššou mierou nezamestnanosti, aj keď ich úroveň vzdelania je podobná ako u väčšinového obyvateľstva.

Aj vo Francúzsku sa počas roku 2005 vyskytla séria požiarov v Paríži v hoteloch a obytných blokoch, dva boli v auguste, pri ktorých zomrelo viac ako 20 osôb a jeden v apríli, pri ktorom bol zomrel rovnaký počet osôb. Mnohé z obetí boli deti a väčšina rodín pochádzala z Afriky. V dôsledku týchto incidentov sa do pozornosti verejnosti zreteľne dostali otrasné podmienky, v akých bývajú mnohí prisťahovalci. Kapitola 4 výročnej správy sa zameriava na obraz bývania migrantov a menšín v Európe v roku 2005, popisuje charakter nerovnosti a segregácie postihujúce komunity migrantov a menšín, a prejavy priamej a nepriamej diskriminácie, ktorej sú vystavení.

Uvedené udalosti by však nemali odpútať pozornosť od skutočnosti, že javy diskriminácie sú súčasťou každodenného života mnohých Európanov bez ohľadu na výskyt udalostí s vysokou publicitou. Kapitola 5 výročnej správy v tejto súvislosti popisuje diskriminačné praktiky a štruktúry vo vzdelávaní, poukazuje najmä na problémy segregácie vo vzdelávaní a konkrétne na zložitú situáciu príslušníkov rómskych komunit, pokiaľ ide o úroveň vzdelania, ktorú dosahujú a diskriminačné postoje, s ktorými sa stretávajú. Okrem toho sa v kapitole rozoberá posledný vývoj v politikách a diskusiách týkajúcich sa náboženských symbolov vo vzdelávaní, ktorý je doplnený o príklady dobrej praxe, ktoré sa realizovali v roku 2005 na podporu antirasizmu a zlepšenie situácie migrantov a menšín v sektore vzdelávania.

V súvislosti s výskytom nerovností v tematických oblastiach týkajúcich sa zamestnania, bývania a vzdelávania nadobúda mimoriadny význam transpozície smerníc EÚ o rovnosti. Kapitola 2 výročnej správy sa zaoberá stavom transpozície

³ MORI, 10. august 2005. Pozri http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/4137990.stm.

smernice o rasovej rovnosti a smernice o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní v členských štátoch EÚ. Okrem toho kapitola 2 informuje o situácii v zriaďovaní špecializovaných orgánov na podporu rovnakého zaobchádzania v členských štátoch, ako aj dobrej praxe so zreteľom na rovnaké zaobchádzanie a integráciu.

Udalosti roku 2005 jasne poukázali na nedostatok údajov, ktoré by mohli objasniť alebo vysvetliť určitý vývoj. Tento nedostatok údajov sa týka všetkých tematických oblastí, na ktoré sa vzťahuje výročná správa, ale je obzvlášť pozoruhodný, pokiaľ ide o rozdielnu kvalitu údajov v prípade štatistických údajov o rasovo motivovanom násilí a kriminalite, kde v niektorých prípadoch takéto údaje úplne chýbajú. Kapitola 6 teda poskytuje nielen informácie o trendoch v oblasti rasovo motivovaného násillia a kriminality v členských štátoch, ak sú dostupné, ale sa zaoberá aj súčasným stavom zberu údajov v členských štátoch EÚ. Osobitná pozornosť sa venuje zraniteľným skupinám, akými sú žiadatelia o azyl a utečenci, ako aj Rómovia, moslimovia a Židia ako jednotlivci a komunity. Okrem toho sa vyzdvihuje dobrá prax, pokiaľ ide o pôsobenie polície a zber údajov, prevenciu rasizmu a extrémizmu, pomoc obetiam a usmerňovanie.

Boj proti rasizmu je naďalej oblasťou pre celý rad aktivít Európskej únie a v kapitole 7 výročnej správy je uvedený ich prehľad za rok 2005. Riešia sa tu otázky solidarity a ochrany základných práv, ako aj osobitná pozornosť, ktorú európske inštitúcie prikladajú situácii rómskych komunít v členských štátoch EÚ. Navyše sa do popredia agendy Európskej únie dostali aj otázky týkajúce sa slobody a bezpečnosti. V tejto súvislosti EÚ pokračuje vo svojej práci na potláčanie násilného radikalizmu. Aj Komisia na základe svojho oznámenia o spoločnom programe na integráciu prisťahovalcov pokračuje vo svojej práci tým, že podporuje spoločné základné princípy pre integráciu, ktoré Rada prijala v roku 2004.

Nasledovných šesť častí sumarizuje šesť hlavných tematických kapitol výročnej správy EUMC 2006.

2. Právne a inštitucionálne iniciatívy

Proces transpozície dvoch antidiskriminačných smerníc je ukončený alebo prebieha a do parlamentu bol predložený návrh právnych predpisov vo väčšine členských štátov EÚ. Európsky súdny dvor v roku 2005 však rozhodol, že Fínsko, Luxembursko, Nemecko a Rakúsko nespĺnili záväzok prijať do termínu pre transpozíciu, ktorým bol 19. júl 2003, všetky zákony, iné predpisy a správne opatrenia nevyhnutné na dosiahnutie súladu so smernicou o rasovej rovnosti. Európsky súdny dvor tiež rozhodol, že Luxembursko nespĺnilo do požadovaného termínu záväzok na transpozíciu smernice o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní. (EÚ 10 malo neskorší termín pre transpozíciu ako EÚ 15.)

V niektorých členských štátoch sa vyskytli problémy týkajúce sa procesu transpozície a zaznamenali sa politické diskusie, ktoré naznačujú zásadný nesúhlas, pokiaľ ide o transpozíciu smerníc. V Českej republike a Nemecku horná komora parlamentu zamietla navrhovaný zákon na transpozíciu smerníc. V Luxemburgu Conseil d'Etat uverejnila kritické stanovisko k navrhovanému zákonu na transpozíciu smerníc. V Lotyšsku a na Malte je základná legislatíva na transpozíciu jednej alebo oboch smerníc stále iba vo forme návrhu a čaká na prijatie v parlamente. V Estónsku a Poľsku sa nezaznamenalo žiadna väčšia legislatívna aktivita, pokiaľ ide o transpozíciu smerníc.

Špecializované orgány

Vyskytli sa aj problémy týkajúce sa existencie špecializovaného orgánu na podporu rovnakého zaobchádzania podľa článku 13 smernice o rasovej rovnosti. V Českej republike, Nemecku, Luxembursku a na Malte nebol do konca roku 2005 ustanovený žiadny špecializovaný orgán. V minulosti bol v Poľsku ustanovený orgán, ale prestal existovať v novembri 2005.

Vo väčšine členských štátov bol ustanovený špecializovaný orgán na podporu rovnakého zaobchádzania. Pokiaľ ide o právomoci týchto orgánov, je povšimnutiahodné, že niektoré poskytujú pomoc obetiam diskriminácie formou podpory právnych krokov, ktoré presahujú rámec minimálneho štandardu požadovaného smernicou o rasovej rovnosti – napríklad v Belgicku, Írsku, Lotyšsku, Maďarsku, Rakúsku, Slovensku, Fínsku, Švédsku a Spojenom kráľovstve.

Maďarský „Úrad pre rovnaké zaobchádzanie“ je pozoruhodný z hľadiska svojich ďalekosiahlych právomocí na podporu obetiam diskriminácie. Môže intervenovať v súdnom preskúmaní správnych rozhodnutí. Môže tiež konať pred súdmi ako zástupca obete diskriminácie. Môže tiež podniknúť právne kroky vo verejnom záujme na ochranu práv osôb a skupín. Ďalším príkladom špecializovaného orgánu s veľkými právomocami na podporu obetiam diskriminácie je Slovenské národné stredisko pre ľudské práva. Veľké právomoci týchto orgánov pri poskytovaní

právnej pomoci obetiam diskriminácie im zabezpečujú dobré postavenie na to, aby pozitívne prispievali k účinnosti antidiskriminačnej legislatívy v členských štátoch.

3. Rasizmus a diskriminácia v zamestnaní

Uzákonenie antidiskriminačnej legislatívy a narastajúci počet prípadov pred súdmi a častejšie uskutočňovanie a rozšírenie výskumu v oblasti diskriminácie sú dôkazom toho, že predchádzajúce všeobecné domnienky o tom, že nedostatočné vzdelávanie a ďalšie nedostatky v súvislosti s prisťahovalcami sú hlavnou príčinou nerovnosti v zamestnaní, sa stávajú vyváženejšími s narastajúcou informovanosťou o fungovaní diskriminácie a potrebe proti nej bojovať.

Niektoré trendy, ktoré sa objavili v roku 2005, naznačovali, že v mysliach tvorcov politiky vo viacerých členských štátoch narastá informovanosť o diskriminácii a potrebe niečo v tom urobiť, vrátane nových iniciatív na zber oficiálnych štatistických údajov alebo uskutočnenie výskumu, ktorými sa presnejšie stanoví rozsah a povaha problému.

Otázka „etnických údajov“

Všeobecný nedostatok údajov o etnickom/národnostnom pôvode znamená menej možností pre hodnotenie politík namierených proti rasizmu. V niektorých členských štátoch to v prvom rade prispieva k nízkej informovanosti o probléme diskriminácie. Existujú však náznaky, že niektoré členské štáty nazerajú s väčším pochopením na otázky týkajúce sa zaznamenávania etnického/národnostného pôvodu ako predtým. Napríklad vo Francúzsku sa v správach uviedlo, že niektoré oficiálne prieskumy používajú teraz kategórie, ktoré sa približujú k týmto premenným. A tiež sa zaregistrovalo, že niektorí francúzski zamestnávateľia začali zaznamenávať „rôznorodosť pôvodu“ svojich zamestnancov a záujemcov o zamestnanie.

V tejto súvislosti je tiež významné, že vo Francúzsku *Commission Nationale de l'Informatique et des Libertés* (CNIL) v odporúčaní z roku 2005 vyhlásila, že francúzska legislatíva o ochrane údajov nebráni, aby sa „dočasne“ zbierali určité informácie týkajúce sa etnického pôvodu jednotlivcov prísne obmedzené na antidiskriminačné účely, ak sa zaistia určité garancie zabezpečujúce anonymitu štatistických údajov.

Testovanie diskriminácie a povedomie

Ak v existujúcich štatistických údajoch nie je k dispozícii premenná etnický pôvod pre tých, ktorí si želajú identifikovať procesy nerovnosti, je možné doplniť niektoré z týchto chýbajúcich údajov na základe výskumu. Vo výročnej správe za minulý rok bolo uvedených množstvo príkladov vedeckej metódy „testovanie diskriminácie“, ktorá sa použila v niektorých členských štátoch, keď sa použili páry uchádzačov, aby sa otestovalo, či sa prijatie alebo odmietnutie prijatia do zamestnania zakladá na etnicite alebo farbe kože. Tento rok sa však na rozdiel od

minulého uvádza iba jeden takýto test. Môže byť však významné, že v roku 2005 orgány vo Švédsku aj Francúzsku, vyzvali ILO (Medzinárodná organizácia práce), aby uskutočnila program testovania diskriminácie vo viacerých mestách a výsledky sa mali oznámiť v roku 2006. Obe tieto krajiny v predchádzajúcich rokoch z rôznych dôvodov odmietli možnosť zúčastniť sa na takýchto experimentoch. Tento vývoj by mohol znamenať ďalší náznak oficiálneho uznania potreby pristupovať vážne k problému diskriminácie v zamestnaní a dôležitosti zberu údajov v tejto oblasti.

Využívanie „prieskumov o obetiach“

Zatiaľ čo testovanie diskriminácie poskytuje „objektívnu“ informáciu o jave diskriminácie, na poskytnutie subjektívnej dimenzie sa môže využiť aj výskum, najmä prostredníctvom prieskumov o postrechoch a skúsenostiach obetí. Ďaleko viac správ sa o tomto poskytlo v roku 2005 ako v predchádzajúcom roku. Napríklad všetky prieskumy o rusky hovoriacich osobách v Estónsku, prisťahovalcoch v Dánsku, Turkoch v Nemecku, Srboch a Bosniakoch v Slovinsku a Somálčanoch, Rusoch, Estóncoch a Vietnamcoch vo Fínsku informovali o skúsenostiach s diskrimináciou. Vo Francúzsku prisťahovalci a potomkovia prisťahovalcov informovali, že bežne boli vystavovaní nevhodnému zaobchádzaniu v súvislosti so svojim pôvodom, farbou kože, menom alebo rečou. Ukázalo sa, že citlivosť k takýmto skúsenostiam je väčšia v druhej mladšej generácii, aj keď netolerantné postoje a negatívne skúsenosti, s ktorými sa stretávajú môžu byť menej závažné, ako tomu bolo v prípade staršej prvej generácie.

Právne postavenie a zraniteľnosť

Otázka právneho postavenia priamo súvisí s prvkami integrácie a rovnosti prisťahovalcov a menšín. Prístup na trh práce priamo súvisí s typom pracovného povolenia alebo povolenia na pobyt, ktoré vlastní migrujúci pracovník. Právne postavenie môže určovať, či migranti môžu zmeniť zamestnávateľa alebo odvetvie hospodárstva.

Aj keď štátni príslušníci tretích krajín majú legálny a trvalý pobyt v členskom štáte, zákony a predpisy obmedzujú ich práva na prístup k zamestnaniu. Keďže štátni príslušníci tretej krajiny nemôžu byť vylúčení z pracovných príležitostí na základe napríklad svojho etnického pôvodu alebo náboženstva, môžu byť vylúčení na základe občianskeho postavenia z určitých kategórií zamestnania, najmä vo verejnom sektore.

V roku 2005 sa vyskytli určité správy o skupinách migrujúcich pracovníkov, ktorí pracovali v právne obmedzených podmienkach a dokázali v menšej miere odolávať extrémom vykorisťovania, takže bežná ochrana proti diskriminácii je takmer bezpredmetná. Niekedy vlády môžu priamo a úmyselne zvýšiť zraniteľnosť skupín právne obmedzených pracovníkov, ako tomu bolo v prípade nových oficiálnych zmlúv pre domácich pracovníkov na Cypre, ktoré zakazujú týmto pracovníkom

účasť v akejkoľvek odborovej organizácii alebo na politickej činnosti pod trestom automatického ukončenia pracovného povolenia a povolenia na pobyt.

V priebehu roku 2005 sa vyskytlo niekoľko prípadov, ktoré viedli k tomu, že sa v správach začal zdôrazňovať význam zachovania minimálneho štandardu pracovných podmienok, aby sa v prípade zamestnávania migrantov zabránilo rasistickým prejavom. V dvoch prípadoch počas roku 2005 sa v dvoch rozdielnych krajinách, Írsku a Holandsku, vyskytli podobné skupiny zahraničných pracovníkov, ktorých príchod slúžil na nahradenie domácich pracovníkov, vyvolanie tlaku na zníženie miezd a zhoršenie podmienok domácich pracovníkov, čo vyvolalo obavy o dôsledkoch tohto počínu na nárast protipristačovateľských nálad.

4. Rasizmus a diskriminácia v bývaní

Bytová situácia prisťahovalcov a etnických menšín je samozrejme vážnym problémom vo všetkých členských štátoch. Uskutočňuje sa množstvo projektov a zavádzajú sa opatrenia na integráciu prisťahovalcov a etnických menšín. Napriek tomu sú podmienky bývania prisťahovalcov, Rómov a žiadateľov o azyl naďalej problematické. V mnohých krajinách prisťahovalci a Rómovia žijú v chudobnejších a dezolátnejších príbytkoch ako národný priemer. Existuje aj väčšia pravdepodobnosť, že domácnosti prisťahovalcov a Rómov budú čeliť väčšej diskriminácii na bytovom trhu ako domáci obyvatelia. Bývanie Rómov a kočovníkov obvykle nemá vhodnú infraštruktúru a ak Rómovia bývajú v mestských centrách, byty bývajú často nekvalitné a málo bezpečné.

Zmeny v charaktere a modeloch prívluhu prisťahovalcov v posledných rokoch prinášajú nový okruh otázok týkajúcich sa bývania, ktoré musia členské štáty riešiť. Z faktov vyplýva, že v niektorých členských štátoch sú prisťahovalci mimoriadne náchylní k tomu, aby sa z nich stali bezdomovci. Neúspešní žiadatelia o azyl a starší prisťahovalci zjavne prispievajú k zvyšovaniu podielu cudzích štátnych príslušníkov medzi ľuďmi bez domova.

Problémy s nevhodným ubytovaním majú aj sezónni pracovníci. Ich krátky pobyt v krajine a zraniteľnosť na trhu práce spôsobuje, že riešenia v oblasti bývania sa ešte len musia hľadať. V dôsledku nedostatočných možností na bývanie v regiónoch, kde bývajú sezónni pracovníci, je podradné ubytovanie rozšírené.

Zrušenie „get“

Priestorová segregácia prináša iné problémy. Existuje väčšia pravdepodobnosť, že sa prisťahovalci a etnické menšiny stanú obeťami segregácie a vytváranie „get“ je toho najviditeľnejším prejavom. Niektoré členské štáty zaviedli programy na boj proti „getoizácii“. Je však dôležité rozlišovať medzi opatreniami na boj proti vytváraniu get a nútenou distribúciou, nakoľko nemusia byť nevyhnutne v súlade. Takže, zatiaľ čo aktivity proti vytváraniu „get“ zahŕňajú celý rad opatrení vo všetkých oblastiach – zamestnanosť, vzdelávanie, bývanie, bezpečnosť a pod. – nútená distribúcia môže iba meniť modely priestorovej distribúcie, pričom sa neriešia základné problémy integrácie.

Testovanie diskriminácie a údaje

Existuje značný nedostatok údajov o diskriminácii v bývaní. Z výskumu „testovania diskriminácie“ však vyplynulo, že prisťahovalci čelia rozdielnemu zaobchádzaniu zo strany realitných agentov a prenajímateľov. Zatiaľ čo testovanie v niektorých členských štátoch vyvoláva etické pochybnosti, je možné pozorovať trend, aby sa táto metóda prijala na meranie úrovne diskriminácie. Vo Francúzsku

sa po nepokojoch v mestách v októbri – novembri 2005 zvažuje možnosť použiť testovanie, aby sa získal obraz o prekážkach, ktorým čelia prisťahovalci. Vo všeobecnosti množstvo sťažností na diskrimináciu v bývaní pravdepodobne nezodpovedá obrazu reálnej situácie v členských štátoch. Zatiaľ čo iné ukazovatele, ako napríklad priestorová segregácia, podmienky bývania alebo vlastnosti podnájmu, je možné pokladať za indikátory vyjadrujúce diskrimináciu v bývaní, nezakladajú na priamom dôkaze. Pokiaľ chýbajú iné merania, testovanie zostane spravidla účinným nástrojom na zber údajov o priamej diskriminácii.

Informovanosť a dobrá prax

V členských štátoch sa pripravujú mnohé nové iniciatívy v oblasti vylúčenia v bývaní. Napriek skutočnosti, že krajiny vykazujú rôznu úroveň realizácie „dobrej praxe“, môžeme pozorovať zvyšujúce sa povedomie o dôležitosti bývania v procese integrácie prisťahovalcov a etnických menšín. Je zrejmé, že priestorová segregácia, rasová diskriminácia na bytovom trhu a problémy s bývaním sú prepletené s mnohými formami vylúčenia, ktoré bránia spoločenskému pokroku. Vo viacerých nových členských štátoch sa zaviedli opatrenia na zlepšenie bytovej situácie Rómov spôsobom, ktorý pripomína koordinované národné úsilie.

5. Rasizmus a diskriminácia vo vzdelávaní

Čiastočná alebo dokonca aj úplná segregácia vo vzdelávaní je ešte stále bežným javom vo veľkej časti EÚ. Z analýzy a prehľadu celoeurópskej štúdie o výkonnosti systému vzdelávania s názvom PISA a iných štúdií v roku 2005 jednoznačne vyplynulo, že školské systémy s vysokou diferenciáciou a segregáciou vytvárajú a plodia nerovnosť.

Niektoré členské štáty oznámili znižovanie rozdielov v dosiahnutom vzdelaní medzi väčšinovým obyvateľstvom a niektorými skupinami migrantov/menšín. Vo všeobecnosti však zostáva na pomerne vysokej úrovni priepasť v dosiahnutom vzdelaní medzi rôznymi etnickými/národnostnými skupinami, pričom určité skupiny, ako napríklad Rómovia, sú obzvlášť ohrozené zaostávaním.

Situácia rómskych žiakov

Hlavnou príčinou zaostávania rómskych žiakov za priemernou úrovňou dosiahnutého vzdelania je skutočnosť, že sú v mnohých členských štátoch skupinou, ktorá je najviac postihnutá segregáciou a rôznymi formami priamej a nepriamej diskriminácie. V tomto a minulom roku sa podnikli kroky na zníženie segregácie, diskriminácie a nedostatočnosti vo vzdelávaní. Situácia rómskych žiakov zostáva zložitá a vyžaduje si ďalšiu pozornosť.

Nedostatočné údaje

Vo väčšine členských štátov EÚ je systematické zaznamenávanie rasovo motivovaných a diskriminačných incidentov v oblasti vzdelávania nedostatočné. Okrem toho údaje o dosiahnutom vzdelaní rôznych etnických/národnostných skupín vo väčšine členských štátoch sú buď čiastočné, alebo vôbec nie sú k dispozícii. V prípade mnohých členských štátov teda chýbajú spoľahlivé informácie o príkladoch priamej a nepriamej diskriminácie, ktoré by sa mohli využiť napríklad na posúdenie a zefektívnenie opatrení dobrej praxe.

Náboženské symboly

Otázka, či povoliť alebo zakázať vystavovanie náboženských symbolov v oblasti vzdelávania viedla v roku 2005 k novým právnym predpisom a novým diskusiám. Politiky v členských štátoch sa rôznia, od celonárodného zákazu vystavovania akéhokoľvek náboženského symbolu v štátnych školách až po úplnú slobodu žiakov a učiteľov v nosení akýchkoľvek náboženských symbolov. Uprostred sú politiky, ktoré ponechávajú rozhodnutia na federálne štáty alebo jednotlivé školy, alebo ktoré zakazujú iba určité náboženské symboly, zatiaľ čo pre iné predpis neplatí.

Príklady dobrej praxe vo vzdelávaní

V posledných vedeckých štúdiách o inštitucionálnych prekážkach pre migrantov a menšiny v oblasti vzdelávania sa dospelo k záveru, že samotné selektívne podporné opatrenia majú v mnohých prípadoch iba malý vplyv na zlepšovanie pozície migrantov a menšín. Potenciál na zmiernenie prekážok a podporu úspešnosti vzdelávania majú skôr rozsiahlejšie zmeny smerom k integrovanejšiemu a menej diferencovanému systému vzdelávania spolu so selektívnymi podpornými opatreniami.

Pokiaľ ide o selektívne antidiskriminačné opatrenia, existuje celý rad nástrojov, ktoré sa uplatňujú na zlepšenie situácie migrantov a menšín v sektore vzdelávania a v boji proti rasizmu a diskriminácii. Takéto opatrenia zahŕňajú smerovanie k zvyšovaniu povedomia o rôznorodosti a diskriminácii vo vzdelávaní, poskytovanie individuálnej podpory pre žiakov, ktorí majú problémy s jazykom a/alebo učením, alebo zabezpečovanie programov na podporu rodičov a učiteľov.

V niektorých krajinách existujú finančné programy buď v podobe grantov a štipendií pre žiakov, alebo v podobe stimulov pre podniky, aby investovali do učňovskej prípravy pre deti, ktoré pochádzajú skupiny migrantov/menšín. Existuje aj financovanie pre projekty zamerané na posilnenie postavenia migrantov a menšín v sektore vzdelávania. Niektoré členské štáty pripravujú opatrenia namierené proti segregácii vo vzdelávaní, rušia osobitné školy a osobitné triedy. Iné vytvárajú štruktúry na zber systematických údajov o rasovo motivovaných incidentoch a diskriminačných praktikách.

6. Rasovo motivované násilie a kriminalita

Z informácií, ktoré sú k dispozícii za obdobie 2004-2005, vyplýva, že rasovo motivované násilie a kriminalita je v EÚ25 pretrvávajúcim problémom a oficiálne mechanizmy zberu údajov spravidla nedostatočne zachytávajú dôkazy o rôznych formách jeho výskytu.

Skutočnosť, že mnohé členské štáty ešte stále nemajú zavedené vhodné oficiálne mechanizmy zberu trestnoprávných údajov na zaznamenávanie a zverejňovanie informácií o rasovo motivovanom násilí a kriminalite, by mohla naznačovať, že sa vo veľkej časti EÚ nevenuje problému dostatočná pozornosť. Vo vykazovanom období 2004-2005 neboli k dispozícii žiadne oficiálne údaje o rasovo motivovanom násilí a kriminalite z piatich členských štátov, ktorými sú: Grécko, Španielsko, Taliansko, Cyprus a Malta. V rovnakom období bolo deväť členských štátov klasifikovaných, že majú zavedené „obmedzené“ oficiálne mechanizmy zberu údajov, ktoré sa buď zameriavali na obmedzený počet vyšetrovaní a súdnych prípadov, alebo častejšie zberali informácie o diskriminácii, než konkrétne o rasovo motivovanom násilí a kriminalite; sú to: Belgicko, Estónsko, Lotyšsko, Litva, Luxembursko, Maďarsko, Holandsko, Portugalsko a Slovinsko.

Naopak deväť členských štátov bolo klasifikovaných, že majú zavedené „dobré“ mechanizmy na zaznamenávanie správ a trestných činov a/alebo majú zavedený systém zameraný na konkrétny problém pravicovo orientovaného extrémizmu/trestných činov z nenávisťi, sú to: Česká republika, Dánsko, Nemecko, Francúzsko, Írsko, Rakúsko, Poľsko, Slovensko a Švédsko. Nakoniec iba dva členské štáty, Fínsko a Spojené kráľovstvo (Anglicko a Wales) boli klasifikované ako krajiny, ktoré majú zavedené komplexné mechanizmy, ktorými bolo možné uskutočniť rozsiahly zber údajov poskytujúcich podrobné informácie, pokiaľ ide o charakteristiky obetí.

Trendy

Ak hodnotíme jedenásť členských štátov, v prípade ktorých sú dostupné oficiálne trestnoprávne údaje za obdobie 2000-2005, a vypočítame priemer každoročných percentuálnych zmien hlásených/zaznamenaných trestných činov, je možné pozorovať (na základe najviac dostupných údajov pre každý členský štát, ktoré v niektorých prípadoch pokrývajú iba obdobia 2000-2004 alebo 2001-2005): v ôsmich štátoch bol v tomto období vzostupný trend v hlásených/zaznamenaných rasovo motivovaných trestných činov: Dánsko, Nemecko, Francúzsko, Írsko, Poľsko, Slovensko, Fínsko a Spojené kráľovstvo (Anglicko a Wales); v troch z jedenástich štátov bol všeobecný klesajúci trend v hlásených/zaznamenaných rasovo motivovaných trestných činov v tomto období: Česká republika, Rakúsko a Švédsko. Tieto trendy sa však musia opatrne interpretovať, pretože vypovedajú rovnako o postupoch zaznamenávania v každom členskom štáte, ako aj o skutočnom rozsahu rasovo motivovanom násilí a kriminalite. A navyše keďže zber

údajov je v každom štáte iný, trendy je možné porovnávať v rámci členského štátu, ale nie medzi nimi.

Ak to zhrnieme, spravidla je možné konštatovať s niekoľkými výnimkami, že členské štáty, ktoré majú oficiálne mechanizmy zberu trestnoprávných údajov na dobrej úrovni, obvykle vykazujú viac hlásených a zaznamenaných prípadov rasovo motivovaného násillia a kriminality, zatiaľ čo členské štáty s nedostatočnými mechanizmami zberu údajov nevykazujú žiadne alebo iba obmedzené údaje o rasovo motivovanom násillí a kriminalite.

Informácie z MVO

Vzhľadom na obmedzenia v zbere oficiálnych údajov v súčasnosti dopĺňajú nedostatok informácií neoficiálne zdroje mimovládnych organizácií MVO, pokiaľ ide o to „kto“ patrí k zraniteľným skupinám obetí. V období 2004-2005 vyplynulo z údajov MVO, že žiadatelia o azyl, utečenci a prisťahovalci patrili k najzraniteľnejším skupinám, ktoré boli postihnuté rasovo motivovaným násillím a kriminalitou a čo je najviac znepokojujúce, boli vystavení zlému zaobchádzaniu zo strany verejných úradníkov, vrátane policajtov. Hlavne MVO z južných členských štátov zaznamenali množstvo prípadov zneužívania vrátane verejných úradníkov.

Správy z východných a južných členských štátov odhalili aj to, že najmä Rómovia sú cieľom rasovo motivovaného násillia a kriminality tak zo strany širokej verejnosti, ako aj verejných úradníkov. Židia sa ďalej stretávajú s antisemitskými prejavmi, ktoré bývajú spravidla dobre zdokumentované v oficiálnych a neoficiálnych zdrojoch. A hoci ich skúsenosti naďalej nie sú dostatočne zdokumentované, MVO pozorujú, že sa stále viac moslimov stáva obeťami rasovo motivovaného násillia a kriminality.

Dobrá prax

Ako protiváha k oficiálnym i neoficiálnym správam o rasovo motivovanom násillí a kriminalite sa uvádza v období 2004-2005 množstvo príkladov „dobrej praxe“, ktoré sa rôznymi spôsobmi usilujú reagovať na problém. Je povzbudivé, že sa vzhľadom na pokračujúcu nedostatočnosť mnohých oficiálnych mechanizmov zberu údajov mnohé iniciatívy sústreďujú na hľadanie praktických odpovedí ako zlepšiť policajný zber údajov o rasovo motivovanom násillí a kriminalite. Medzi ďalšie iniciatívy patria konkrétne príklady praktických zásahov proti páchatelom alebo potenciálnym páchatelom a aj iniciatívy, ktoré sú zamerané na obeť.

7. Trendy EÚ v politike a legislatíve

Ako vyplýva zo záverečnej tematickej kapitoly výročnej správy, boj proti rasizmu je naďalej oblasťou rozsiahlych aktivít Európskej únie. Aktivity sú vo forme legislatívnych a politických opatrení a množstve podporných aktivít na zvýšenie informovanosti a kompetencií kľúčových činiteľov v spoločnosti. Hlavná pozornosť aktivít EÚ v boji proti rasizmu a na podporu rasovej rovnosti v rámci Únie sa naďalej sústreďuje na oblasti týkajúce sa nediskriminácie a rovnosti, spravodlivosti, slobody a bezpečnosti.

Rovnosť, nediskriminácia a sociálne začlenenie

V roku 2005 Komisia prijala oznámenie Nediskriminácia a rovnaké príležitosti pre všetkých - rámcová stratégia. Oznámenie dopĺňal návrh rozhodnutia Európskeho parlamentu a Rady o Európskom roku rovnakých príležitostí pre všetkých (2007). Európsky rok 2007 je ústredným bodom rámcovej stratégie určenej na zabezpečenie účinného boja proti diskriminácii, oslavu rôznorodosti a podporu rovnakých príležitostí pre všetkých. Stratégia sa zameriava na to, čo viac ešte môže Európska únia urobiť v riešení problému diskriminácie a podpore rovnosti okrem zabezpečenia právnej ochrany práva osôb na rovnaké zaobchádzanie.

Rómovia

Kapitola hovorí o tom, že situácia rómskej komunity je naďalej predmetom záujmu, ktorý stojí v popredí politickej agendy Európskej únie. Európsky parlament požiadal členské štáty a kandidátske krajiny, aby posilnili národnú legislatívu a správne opatrenia na boj proti negatívnym prejavom namiereným proti Cigánom a Rómom a na zabránenie priamej alebo nepriamej diskriminácie Rómov vo všetkých oblastiach verejného života. Osobitne vyzval, aby sa prijali opatrenia proti diskriminácii Rómov na pracovnom trhu, v bývaní, pri zabezpečení rovnakého prístupu k zdravotnej starostlivosti a desegregácii v systémoch vzdelávania. Vyzval tiež Komisiu, aby pripravila oznámenie a akčný plán zamerané na riešenie otázky, ako by EÚ mohla podporiť snahy na zabezpečenie lepšej hospodárskej, sociálnej a politickej integrácie Rómov. Komisia sama odporučila národným orgánom, aby zohľadnili potreby rómskych komunít pri príprave návrhov svojich národných akčných plánov pre zamestnanosť a sociálne začlenenie.

Základné práva

V apríli 2005 Komisia prijala mechanizmus na pravidelné monitorovanie všetkých legislatívnych návrhov, pokiaľ ide o ich zlučiteľnosť s Chartou základných práv Európskej únie. Okrem toho Komisia predložila Rade návrhy na podporu slobody,

bezpečnosti a spravodlivosti v rámci budúceho finančného rámca na obdobie 2007 až 2013. Na plné zavedenie koncepcie európskeho občianstva Komisia navrhuje ustanoviť rámcový program o základných právach a spravodlivosti. Program umožní vypracovať aktivity na nadnárodnej úrovni (napr. justičná spolupráca v občianskych aj trestných veciach), umožní súkromným osobám a podnikom presadzovať svoje občianske a obchodné záujmy v iných členských štátoch a zameria sa na to, aby trestný čin a páchatelia nezostali nikdy bez trestu.

Sloboda a bezpečnosť

„Haagský program“ na obdobie 2005 až 2009 pokrýva všetky aspekty politík v priestore slobody, bezpečnosti a spravodlivosti a zahŕňa okrem iného základné práva a občianstvo, integráciu, boj proti terorizmu, justičnú a policajnú spoluprácu a občianske právo. Program tak reprezentoval základnú prioritu agendy Únie v roku 2005. V máji 2005 Komisia predstavila akčný plán a harmonogram na realizáciu programu. Európsky parlament reagoval novou formuláciou svojho „pevného stanoviska“, že vytvorenie *priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti* vyžaduje väčšiu zainteresovanosť zo strany európskych a národných inštitúcií na podporu ochrany základných práv. Rezolúcia zdôraznila, že európska integračná politika je potrebná na zabezpečenie riadnej integrácie na trhu práce, práva na vzdelanie a odbornú prípravu, prístupu k sociálnym a zdravotným službám a účasti prisťahovalcov na sociálnom, kultúrnom a politickom živote. Väzbu medzi integráciou a antidiskrimináciou podporila následná *rezolúcia o legálnej a ilegálnej migrácii a integrácii migrantov*, v ktorej sa uvádza, že „kroky na potlačenie diskriminácie, rasizmu a xenofóbie tvoria základnú súčasť integračnej politiky“.

8. Závěry

V tohtoročnej výročnej správe EUMC sa sústredili informácie z 25 členských štátov, ktoré majú veľmi odlišnú minulosť, pokiaľ ide o prisťahovalectvo a etnickú rôznorodosť a reakcie na ne, a panujú v nich značne odlišné tradície v oblasti boja a aktivít proti rasizmu a diskriminácii. Napriek rozmanitosti v charaktere zhromaždených informácií niektoré témy, ktoré dominovali v roku 2005, sú medzinárodné a sú pre mnohé členské štáty spoločné a v niektorých prípadoch sú spoločné pre väčšinu členských štátov.

Uznanie diskriminácie v zamestnaní

Najväčšia nejednotnosť, pokiaľ ide o vedecké a verejnopolitické rozpravy týkajúce sa výkladu etnického rozdelenia trhu práce a dôvodu, prečo sú prisťahovalci a menšiny z neho vylúčené alebo majú podradné postavenie, sa točí okolo toho, či sú za túto situáciu zodpovedné nedostatky vo vzdelávaní alebo iné nedostatky v rámci migrujúceho obyvateľstva (faktory „na strane ponuky“), alebo sú to diskriminačné praktiky zamestnávateľov a inštitúcií v spoločnosti (faktory „na strane dopytu“). Vo vedomí verejnosti je tradične najrozšírenejší predpoklad, že u migrujúceho a menšinového obyvateľstva prevládajú nedostatky a často až uskutočnenie a uverejnenie prieskumu alebo špeciálnych výskumov v oblasti diskriminácie a uzákonenie antidiskriminačnej legislatívy a prípady pred súdmi sú dôkazom toho, že predchádzajúce všeobecné domnienky o faktoroch „na strane ponuky“ vyvažuje narastajúca informovanosť o existencii vylúčenia a diskriminácie. Niektoré trendy, ktoré sa objavili v roku 2005, naznačovali, že v mysliach tvorcov politiky vo viacerých členských štátoch narastá informovanosť o diskriminácii a potrebe niečo v tom urobiť, vrátane nových iniciatív na zber oficiálnych štatistických údajov alebo uskutočnenie výskumu, ktorými sa presnejšie stanoví rozsah a povaha problému.

Jeden z dôvodov tohto zjavného zvýšenia uvedomenia, pokiaľ ide o rasovú/etnickú diskrimináciu by mohlo byť zavedenie smernice o rasovej rovnosti, ktorú bolo potrebné transponovať do júla 2003. Ako sa uvádza v kapitole 2 o legislatíve, v roku 2005 sa proces transpozície smernice o rasovej rovnosti v niektorých členských štátoch ukončil (koncom roku 2005 Komisia vykonávala analýzu správnosti transpozície) a v iných ešte prebieha a vo väčšine členských štátov bol návrh právnych predpisov predložený do parlamentu. Vo väčšine členských štátov boli ustanovené špecializované orgány na podporu rovnakého zaobchádzania a niektorým boli udelené právomoci, aby podnikli právne kroky v mene alebo na podporu obetí diskriminácie, ktoré presahujú rámec minimálneho štandardu požadovaného smernicou o rasovej rovnosti. Ak sa tieto právomoci budú uplatňovať, prispeje to pozitívne k účinnosti smerníc a tiež napomôže pri ďalšom zvyšovaní informovanosti verejnosti o týchto otázkach.

Ďalším podnetom pre zvýšenie informovanosti verejnosti je akčný program Spoločenstva na boj proti diskriminácii, ktorý sa začal po vydaní oboch smerníc o rovnosti. Program je určený na podporu aktivít v boji proti diskriminácii na základe rasy alebo etnického pôvodu, náboženstva alebo viery, zdravotného postihnutia, veku a sexuálnej orientácie. Súčasťou programu je celoeurópska informačná kampaň „Za rozmanitosť – proti diskriminácii“, ktorá propaguje pozitívnu myšlienku rôznorodosti a poskytuje fakty a informácie o diskriminácii.⁴

Rozdielna transpozícia smernice o rasovej rovnosti

Napriek zvýšenej informovanosti o diskriminácii v niektorých oblastiach ešte stále pretrvávajú problémy. Komisia vo svojej správe z roku 2005 o rovnosti a nediskriminácii konštatuje, že mnohé členské štáty nesplnili termín na oznámenie transpozície smernice o rasovej rovnosti Komisii a v roku 2005 Európsky súdny dvor rozhodol, že štyri krajiny si v tomto ohľade nesplnili povinnosti. Je potrebné si postaviť otázku, či v niektorých prípadoch toto meškanie neodrzkaďuje, že sa na národnej úrovni prikladá otázke antidiskriminácie nízka oficiálna priorita. Zatiaľ čo počas roku 2005 na národnej a EÚ úrovni pokračovali rozsiahle diskusie o význame opatrení na posilnenie „integrácie“ prisťahovalcov v členských štátoch EÚ, zdá sa, že ešte stále môže byť nedocenený osobitný význam antidiskriminačných opatrení ako súčasti tohto procesu. Avšak bez riešenia negatívnych účinkov diskriminácie budú iné integračné opatrenia neúčinné. Napríklad, ako sa uvádza v kapitole 3 o zamestnanosti, niektoré štúdie uverejnené v priebehu roku 2005 v rôznych členských štátoch dospeli k podobným záverom – že samotné vzdelanie nie je dostačujúce na prekonanie priepasti a že nerovnosť v prístupe na trh práce sa týka dokonca aj tých migrantov a príslušníkov menšín, ktorých vzdelanostná kvalifikácia je rovnaká ako u väčšiny. Tieto výsledky nevyvracajú súvislosť medzi zamestnaním a vzdelaním, ale skôr poukazujú na potrebu ďalších opatrení zo strany orgánov, aby sa prisťahovalcom umožnil prístup na trh práce. Poukazujú najmä na potrebu opatrení na boj proti rasistickým a xenofóbnym postojom a diskriminačným praktikám. Táto otázka je obzvlášť významná, nakoľko v diskusiách ohľadom integrácie, ktoré prebiehajú v štátoch EÚ prijímajúcich prisťahovalcov, dominuje myšlienka, že integrácia sa dosiahne prostredníctvom trhu práce a že prístup na trh práce sa dosiahne prostredníctvom vzdelania.

Nedostatočnosť údajov

Žiaľ efektívna identifikácia a riešenie diskriminačných praktík závisí okrem iného od adekvátnych údajov v tejto oblasti. Táto správa podobne ako predchádzajúce potvrdzuje, že mnohé členské štáty ešte stále nemajú adekvátne systémy na

⁴ <http://www.stop-discrimination.info/>

zaznamenávanie rasovo motivovaných a diskriminačných incidentov v zamestnaní, bývaní a vzdelávaní. Pomerne nízka informovanosť o probléme diskriminácie v niektorých členských štátoch súvisí so skutočnosťou, že sa šablóny nerovnosti, ktoré vyjadrujú proces diskriminácie, nedajú dokázať.

Napríklad nepokoje v Paríži poukázali na skutočnosť, že je málo oficiálnych údajov o nerovnosti v bývaní a diskriminácii v zamestnaní čiastočne kvôli tomu, že neexistuje žiadny systém na kategorizáciu príslušných skupín. Ak takéto údaje o etnickom/národnostnom pôvode chýbajú, zhoršujú sa možnosti na identifikáciu nerovnosti, upozorňovanie na podozrivé procesy priamej a nepriamej diskriminácie a zdarné hodnotenie antidiskriminačných politík. Toto nie je to len záležitosťou, ktorá sa týka oblastí súvisiacich so zamestnaním a bývaním. V kapitole 5 o vzdelávaní sa konštatuje, že vo väčšine členských štátov EÚ je systematické zaznamenávanie rasovo motivovaných a diskriminačných incidentov v oblasti vzdelávania nedostatočné. Okrem toho údaje o dosiahnutom vzdelaní rôznych etnických/národnostných skupín sú vo väčšine členských štátoch buď čiastočné, alebo nie sú k dispozícii. Podobne ako v prípade zamestnania a bývania by takéto štatistiky boli cenným zdrojom spoľahlivých informácií o príkladoch priamej a nepriamej diskriminácie a mohli by aj výrazne zvýšiť presnosť a účinnosť opatrení dobrej praxe.

Členské štáty majú často skutočne dobré dôvody na to, aby tieto údaje nezbierali. Niektorí tvrdia, že to nie je pasívne prehliadanie, ale aktívna politika ako sa vyhnúť takýmto štatistikám. Napríklad niektoré z nich uvádzajú smernicu o ochrane údajov Rady Európskej únie z roku 1995 ako prekážku zberu údajov o etnicite, pretože smernica zakazuje využívať osobné údaje, na základe ktorých sú fyzické osoby identifikovateľné alebo sa dajú identifikovať.⁵ Smernica však osobitne vylučuje údaje, ktoré sa poskytujú anonymne. Toto by mohlo poskytovať východisko pre zber údajov na štatistické účely. V tejto súvislosti je obzvlášť významné, že vo Francúzsku *Commission Nationale de l'Informatique et des Libertés* (CNIL) vyhlásila v odporúčaní z roku 2005, že francúzska legislatíva o ochrane údajov nebráni, aby sa „dočasne“ zbierali určité informácie týkajúce sa etnického pôvodu jednotlivcov prísne obmedzené na antidiskriminačné účely, ak budú zaistené určité garancie zabezpečujúce anonymitu štatistických údajov.

V roku 2005 sa objavili náznaky, že niektoré členské štáty vrátane Francúzska nazierajú s väčším pochopením na otázky zaznamenávania etnického/národnostného pôvodu, ako tomu bolo v predchádzajúcich rokoch. Napríklad vo Francúzsku existujú správy o tom, že niektoré oficiálne prieskumy používajú teraz kategórie, ktoré sa približujú k týmto premenným, a niektorí francúzski zamestnávateľi začali zaznamenávať „rôznorodosť pôvodu“ svojich zamestnancov a záujemcov o zamestnanie. Prieskum uskutočnený vo Francúzsku v roku 2005 odhalil, že 80 % absolventov univerzít pochádzajúcich z čiernej Afriky a

⁵ Smernica EÚ o ochrane údajov – 95/46/ES – odsek 26; pozri http://europa.eu.int/comm/internal_market/privacy/law-en.htm (11.05.2006).

maghrebských krajín v súvislosti s diskrimináciou, ktorú pociťovali na trhu práce, bolo pripravených na to, že sa ich etnický pôvod bude zaznamenávať.⁶

⁶. *Enquête sur la France de la diversité*, ktorú uskutočnila agentúra Sopi, <http://www.sopi.fr/>. (11.05.2006).

Potreba opatrení proti rasovo motivovanému násiliu

Aj jeden z hlavných záverov kapitoly 6 o rasovo motivovanom násilí a kriminalite hovorí, že v súčasnosti väčšina členských štátov má zavedené neadekvátne a neefektívne mechanizmy zberu údajov, ktoré v najlepšom prípade dokážu iba poskytnúť čiastočný obraz rozsahu a povahy rasovo motivovaného násillia a kriminality. Neoficiálne zdroje údajov z orgánov, ako sú MVO dokážu do určitej miery vyplniť medzeru, ktorá vznikla pri oficiálnom zbere údajov, ale nedá sa očakávať, že poskytnú informácie, ktoré by mali byť v kompetencii štátu. Je to vlastne úlohou členských štátov pod vedením Európskej komisie, aby poskytlí náležitú prioritu zberu údajov o rasovo motivovanej kriminalite s cieľom zlepšiť príslušné reakcie trestnej a sociálnej spravodlivosti. Kvalitnejšie mechanizmy zberu údajov by mali poskytovať trestnoprávnym inštitúciám a tvorcom politiky podrobné údaje, ktoré im umožnia presnejšie zamerať svoje zdroje na problém rasovo motivovaného násillia a kriminality. Ďalšou výhodou kvalitnejšieho zberu údajov je, že bude podporovať myšlienku, že sa rasizmu prikladá vážnosť ako spoločenskému a kriminálnemu „zlu“.

Na základe týchto rozličných spôsobov zberu údajov v rôznych jurisdikciách EÚ, sa v návrhu Komisie z roku 2001 na rámcové rozhodnutie o boji proti rasizmu a xenofóbii⁷ navrhuje, aby sa ustanovil európsky rámec pre trestanie rasovo motivovaných a xenofóbných útokov. Základným účelom rámcového rozhodnutia je posilniť opatrenia trestného práva zamerané na aproximáciu práva členských štátov, pokiaľ ide o rasovo motivované a xenofóbne útoky. Ak sa rámcové rozhodnutie prijme, bude znamenať krok správnym smerom k spoločnému minimálnemu štandardu v oblasti zberu údajov o rasovo motivovanom násilí a kriminalite. V čase prípravy správy je táto ambícia trochu mimo, keďže rôzne členské štáty vzniesli námietky a vyslovili obavy ohľadom obsahu a znenia návrhu.⁸ Napriek tomu záležitosť bola ešte stále na programe EÚ a hlavným bodom diskusie na konferencii vo Viedni v roku 2006 v rámci rakúskeho predsedníctva.

Ako zdôrazňuje kapitola 6 o rasistickom násilí a kriminalite, určité skupiny prisťahovalcov a etnických menšín sú naďalej obzvlášť zraniteľné voči rasovo motivovanému a xenofóbnemu prenasledovaniu – tak zo strany širokej verejnosti, ako aj verejných úradníkov, vrátane polície. Zraniteľné skupiny zahŕňajú žiadateľov o azyl, utečencov a nevidovaných migrantov, Rómov, Židov a moslimov. Zraniteľnosť týchto skupín evidentne zvyrazňuje chýbajúca jasná reakcia trestnoprávných orgánov v smere „zhora-nadol“ – od polície až po súdnictvo – na problém rasovo motivovaného násillia a kriminality vo väčšine

⁷ KOM(2001) 664 v konečnom znení – Návrh rámcového rozhodnutia Rady o boji proti rasizmu a xenofóbii.

⁸ Sieť nezávislých odborníkov EÚ na základné práva (28. novembra 2005) „Boj proti rasizmu a xenofóbii prostredníctvom trestnej legislatívy: Situácia členských štátov EÚ“; <http://crdho.cpdf.ucl.ac.be/Avis%20CFR-CDF/Avis2005/CFR-CDF.Opinion5-2005.pdf> (11.05.2006).

členských štátov. Na základe nedostatočného zberu adekvátnych oficiálnych údajov o jave rasovo motivovaného násillia a kriminality, by sa mohlo zdať, že trestnoprávne systémy vo väčšej časti EÚ neslúžia adekvátne obetiam. Pokiaľ sa neudejú zmeny, MVO budú naďalej v mnohých členských štátoch vyplňať niektoré medzery v zabezpečovaní údajov a aj poskytovaní služieb.

Hodnota výskumu

Ak chýbajú podrobné oficiálne štatistické údaje, špecializovaný výskum často poskytne lepší pohľad na etnickú nerovnosť a jej príčiny, či už kvôli tomu, že výskumníci môžu získať povolenie na prístup k podrobnejším existujúcim oficiálnym údajom o etnickom/národnostnom pôvode, ako sú bežne verejne prístupné údaje, alebo kvôli tomu, že výskumníci môžu zabudovať premenné etnického/národnostného pôvodu do svojich vlastných vzoriek. Špecializovaný výskum môže vyplniť medzery v informáciách o skúsenostiach obetí rasizmu a diskriminácie a poukázať na to, o čom sa inak zo súdnych prípadov verejnosť ľahko nedozvedá. Prípady, o ktorých referovali obeť, predstavujú iba čiastočný obraz problému rasizmu a diskriminácie, keďže existujú mnohé spoločenské a inštitucionálne sily, ktoré ovplyvňujú pravdepodobnosť ich ohlásenia. Preto jednou metódou na to ako získať viac informácií je uskutočniť prieskumy o tých sociálnych skupinách, ktoré sú najzraniteľnejšie voči diskriminácii. V kapitole 3 o zamestnaní sa uvádza, že v priebehu roku 2005 sa takéto štúdie o skúsenostiach obetí uskutočnili v šiestich rôznych členských štátoch, čo je omnoho viac, ako sa uvádzalo v predchádzajúcich rokoch.

Ďalším typom výskumu, ktorý sa uvádzal v roku 2005, je testovanie diskriminácie, kde sa rovnocenné páry uchádzačov s menšinovým a väčšinovým pôvodom uchádzali o zamestnanie alebo ubytovanie. Najvýznamnejším sponzorom takýchto testov v oblasti zamestnania je ILO, ktorá v nedávnej minulosti sa uskutočnila testovanie v piatich európskych krajinách a slúžila ako vzor pre takéto testy v iných krajinách. Minuloročná výročná správa EUMC uvádzala mnohé testy diskriminácie, ktoré sa uskutočnili v roku 2004, aj keď tieto testy uskutočňovali hlavne novinári v pomerne v malom rozsahu. Tento rok bolo hlásených omnoho menej takýchto testov. Napriek tomu bol hlásený významný vývoj v dvoch krajinách, ktoré v predchádzajúcom programe testov chýbali, a to vo Švédsku a Francúzsku. V predchádzajúcich rokoch sa orgány v oboch týchto krajinách z rôznych dôvodov odmietli zúčastniť na takýchto experimentoch. V roku 2005 však obe vlády vyzvali ILO, aby uskutočnila program testovania diskriminácie vo viacerých mestách a mala im oznámiť výsledky v roku 2006. Tento vývoj by sa mohol brať ako ďalší náznak oficiálneho uznania potreby brať vážne problém diskriminácie v zamestnaní a dôležitosti zberu príslušných údajov. Podobne sa aj v kapitole 4 výročnej správy uvádza, pokiaľ ide o oblasť prístupu k bývaní, že švédske orgány zvažujú toto testovanie a v roku 2005 ho už uskutočnili výskumníci v Taliansku a Francúzsku, testy ukázali, že cudzinci a prisťahovalci čelili rozdielnemu zaobchádzaniu zo strany realitných agentov a prenajímateľov. Testovanie je naďalej cennou metódou na to, ako upozorniť verejnosť na zväčša

skrytý problém a v niektorých krajinách sa výsledky takýchto testov môžu použiť ako dôkaz v súdnych konaniach.

Riešenie problému segregácie

Problém segregácie sa uvádza vo výročnej správe v kapitole o vzdelávaní aj bývaní. Problém čiastočnej alebo dokonca celkovej segregácie vo vzdelávaní stále vyvoláva veľké obavy v mnohých krajinách EÚ. Ako je uvedené v kapitole 5 o vzdelávaní, z analýzy a prehľadu celoeurópskej štúdie o výkonnosti systému vzdelávania s názvom PISA a iných štúdií v roku 2005 jednoznačne vyplynulo, že školské systémy s vysokou diferenciáciou a segregáciou vytvárajú a plodia nerovnosť. Predovšetkým Rómovia sú v mnohých členských štátoch postihnutí segregáciou a inými formami diskriminácie. Aj keď sa už podnikli nejaké kroky na zmiernenie segregácie, diskriminácie a nedostatočnosti vo vzdelávaní, situácia rómskych žiakov je ešte stále zložitá a bude ešte mnoho rokov vyžadovať pozornosť.

Problém segregácie sa uvádza aj v kapitole 4 o bývaní. Nadmerné zastúpenie skupín migrantov a menšín v nekvalitnom ubytovaní, ktoré sa často sústreďuje v pomerne segregovaných geografických oblastiach, nezriedka odráža nielen nedostatočný prístup k finančným prostriedkom, ale aj aktívnu diskrimináciu zo strany zodpovedných. Avšak zatiaľ čo sa potreba aktívnych sociálnych politik desegregácie všeobecne uznáva ako spoločensky žiaduca v oblasti vzdelávania, obraz je zložitejší v oblasti bývania, najmä preto, že niekedy menšiny zistia, že bývanie v dostatočne veľkých skupinách svojej komunity môže poskytnúť určitý stupeň bezpečia proti fyzickým prejavom rasizmu. V roku 2005 aspoň tri členské štáty podali správy o aktívnych politikách nedobrovoľného spoločenského zmiešavania, ktoré uskutočnili národné vlády/samosprávy alebo bytové družstvá na podporu „integrácie“ alebo „spoločenskej rovnováhy“. Podľa autorov porovnávacej správy EUMC o bývaní⁹ uverejnenej v roku 2005 však v žiadnom prípade nie je jasná adekvátnosť týchto krokov a to z jedného dôvodu, myšlienka „integrácie“ takýmito metódami sa dá silne spolitizovať. Porovnávacia správa uzatvára, že na úrovni susedských vzťahov existuje nebezpečenstvo, že aktívne „zmiešavanie obyvateľov“ môžu tvorcovia politiky identifikovať ako prostriedky, ktorými by sa mohli menšiny kontrolovať a ktoré by viedli k asimilácii do pravdepodobne jednotnej, univerzálnej nediferencovanej kultúry a politiky. V správe bolo možné nájsť iba málo spoľahlivých dôkazov na to, aby sa nedobrovoľné priestorové zmiešavanie dalo oprávnene pokladať za adekvátny spôsob na dosiahnutie sociálnej integrácie.

Na nepokoje vo francúzskych mestách koncom roku 2005 by sa mohlo nahliadať ako na priamy dôsledok pretrvávajúcich modelov segregácie. Ako je uvedené v kapitole 4 o bývaní, zo štúdií vyplýva, že cudzie obyvateľstvo je nadmerne

⁹ <http://eumc.eu.int/eumc/material/pub/comparativestudy/CS-Housing-en.pdf> (11.05.2006).

zastúpené v tzv. „problémových mestských oblastiach“, kde miera nezamestnanosti mladých ľudí dosahuje 40 %. Napriek skutočnosti, že sa otázkam bývania venuje vysoká priorita, v správach sa uvádza, že sociálne vylúčenie vzrástlo kvôli umiestneniu na veľkých periférnych sídliskách, ktoré sú vzdialené od zamestnania a iných zariadení.¹⁰ V kapitole je uvedený výskum, ktorý poukazuje na priepasť medzi prisťahovalcami a francúzskymi štátnymi príslušníkmi, pokiaľ ide o podmienky bývania, pričom napríklad polovica obyvateľstva afrického pôvodu má „veľmi zle bývanie“ v porovnaní s 11 % francúzskeho obyvateľstva¹¹ a prisťahovalci, najmä z maghrebského regiónu, omnoho častejšie bývajú v preplnených bytoch a ich bytová mobilita je obmedzená v rámci menšieho okruhu, ako je tomu v prípade domáceho obyvateľstva.¹²

Rozmanitosť praktík, pokiaľ ide o náboženské symboly

Otázka, či povoliť alebo zakázať vystavovanie náboženských symbolov v oblasti vzdelávania a zamestnania viedla v roku 2005 k novým právnym predpisom a novým diskusiám. Pokiaľ ide o vzdelávanie, politiky v členských štátoch sa rôznia, od celonárodného zákazu vystavovania akéhokoľvek náboženského symbolu v štátnych školách až po úplnú slobodu žiakov a učiteľov v nosení akýchkoľvek náboženských symbolov. Uprostred sú politiky, ktoré ponechávajú rozhodnutie na federálne štáty alebo jednotlivé školy, alebo ktoré zakazujú iba určité náboženské symboly, zatiaľ čo pre iné predpis neplatí. Teoreticky by sa zákaz náboženských symbolov, ak nie je náležite odôvodnený, mohol klasifikovať ako nepriama diskriminácia. Interpretácia môže byť v praxi rôzna. Pokiaľ ide o oblasť zamestnania, v jednom členskom štáte (Dánsko) najvyšší súd v dlhodobom spore, či supermarket má právo prepustiť zamestnankyňu za to, že nosí na hlave šatku z náboženských dôvodov, rozhodol, že prepustenie bolo oprávnené a nepredstavuje diskrimináciu. V inom členskom štáte (Holandsko) súd rozhodol, že islamská škola nemala právny dôvod na odmietnutie uchádzačky o zamestnanie na základe toho, že v práci *nechcela* nosiť na hlave šatku.

Zdá sa, že veľmi rozdielne prístupy, pokiaľ ide o politické reakcie na nosenie šatiek v školách alebo práci, medzi rôznymi členskými štátmi sa odrážajú v rovnako rozdielnych postojoch verejnosti k tejto záležitosti. Podľa prieskumu globálnych postojov, na ktorom sa zúčastnilo 17 krajín, ktorý sa uskutočnil v roku 2005 ako odpoveď na otázku, či je správne zrušiť moslimské šatky, 78 % respondentov vo

¹⁰ Edgar, B. (2005), *Policy measures to ensure access to decent housing for migrants and ethnic minorities (Politické opatrenia na zabezpečenie prístupu k riadnemu bývaniu pre migrantov a etnické menšiny)*, Joint Centre for Scottish Housing Research (Spoločné stredisko pre výskum bývania v Škótsku), Európska komisia – GR pre zamestnanosť a sociálne veci.

¹¹ GELD (Groupe d'Etude et de Lutte contre les discriminations) 2001, *Les discriminations raciales et ethniques dans l'accès au logement social* Note de synthèse n.3.

¹² INSEE, *Enquête logement* 2002.

Francúzsku súhlasilo v porovnaní s 29 % respondentov v Spojenom kráľovstve a ostatné krajiny EÚ boli medzi týmito dvomi extrémami.¹³

Právne postavenie, rovnosť a zraniteľnosť

Otázka právneho postavenia priamo súvisí s prvkami integrácie a rovnosti prisťahovalcov a menšín. Prístup na trh práce priamo súvisí s typom pracovného povolenia alebo povolenia na pobyt, ktoré vlastní migrujúci pracovník. Iné práva tiež môžu byť ovplyvnené – napríklad v roku 2005 sa opäť verejne diskutovalo o prípade, že pracovníci, ktorí nemajú rakúske občianstvo, nemôžu byť volení do zamestnaneckých rád v Rakúsku. Právne postavenie môže určovať, či migranti môžu zmeniť zamestnávateľa alebo odvetvie hospodárstva. Aj keď štátni príslušníci majú legálny a trvalý pobyt v členskom štáte, zákony a predpisy obmedzujú ich práva na prístup k zamestnaniu. Keďže štátni príslušníci tretej krajiny nemôžu byť vylúčení z pracovných príležitostí na základe napríklad svojho etnického pôvodu alebo náboženstva, môžu byť vylúčení na základe občianskeho postavenia z určitých kategórií zamestnania, najmä vo verejnom sektore. (Napríklad vo Francúzsku je okolo 7 miliónov pracovných miest – viac ako štvrtina pracovnej sily – pre niektorých alebo aj všetkých štátnych príslušníkov iných krajín neprístupná.) Nemajú ani možnosť uchádzať sa o prácu v inom členskom štáte.

V súvislosti s právnymi obmedzeniami v prístupe k zamestnaniu a zraniteľnosťou niektorých migrujúcich pracovníkov s právnym obmedzením, je potrebné venovať pozornosť uplatňovaniu smernice Rady 2003/109/ES, pokiaľ ide o postavenie štátnych príslušníkov tretích krajín, ktoré sú osobami s dlhodobým pobytom. Podľa tejto smernice osoby s dlhodobým pobytom budú mať právo na prístup na pracovný trh za rovnakých podmienok ako domáci štátni príslušníci (s výnimkou tých činností, ktoré sa týkajú vykonávania verejnej moci). Smernica ustanovuje, že osoby s dlhodobým pobytom budú mať právo na rovnaké podmienky práce a zamestnania ako domáci štátni príslušníci a umožňuje tiež obmedzené právo na mobilitu medzi členskými štátmi pre tých štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sú osobami s dlhodobým pobytom. Konečný termín pre implementáciu tejto smernice bol január 2006 – koncom roku 2005 však iba malá časť členských štátov oznámila Komisii jej transpozíciu.

V roku 2005 sa objavilo niekoľko správ o skupinách migrujúcich pracovníkov pracujúcich v podmienkach s právnymi obmedzeniami a menšími možnosťami, aby sa bránili voči extrémom vykorisťovania. Migranti a utečenci bez trvalého pobytu často pracujú na iných trhoch práce, kde nekonkurujú väčšinovému obyvateľstvu, pokiaľ ide o pracovné miesta. V takýchto podmienkach je bežná ochrana proti diskriminácii takmer bezpredmetná. Ako cudzinci nemusia byť oboznámení s miestnymi pravidlami a prepismi týkajúcimi sa miezd a pracovných

¹³ 17 Nation Pew Global Attitudes Survey, Nation Pew Global Attitudes Project, Washington DC, júl 2005: <http://www.pewglobal.org> (11.05.2006).

podmienok a ak sa nachádzajú v právne obmedzenej situácii, majú menšie možnosti, aby odmietli podradné pracovné podmienky. Niekedy môžu aj samotné vládne opatrenia zhoršiť situáciu, ako napríklad v Taliansku, keď sa v správach uvádzali pokračujúce trendy v roku 2005 v právnej oblasti, ktoré viedli k vylúčeniu prisťahovalcov z „bežného“ trhu práce. Okrem toho vlády môžu priamo a úmyselne zvýšiť zraniteľnosť skupín pracovníkov pracujúcich v právne obmedzených podmienkach, ako tomu bolo v prípade nových oficiálnych zmlúv pre domácich pracovníkov na Cypre, ktoré zakazujú takýmto pracovníkom účasť v akomkoľvek odborovom zväze alebo na politickej činnosti pod trestom automatického ukončenia pracovného povolenia a povolenia na pobyt. V tejto súvislosti je potrebné poznamenať, že smernica Rady 2003/109/ES ustanovuje pre osoby s *dlhodobým* pobytom slobodu združovania a zapájania sa a členstva v organizácii zastupujúcej pracovníkov.

V priebehu roku 2005 sa udialo niekoľko prípadov, ktoré viedli k tomu, že sa v správach začal zdôrazňovať význam zachovania minimálneho štandardu pracovných podmienok, aby sa v prípade zamestnávania migrantov zabránilo rasistickým prejavom. V dvoch prípadoch počas roku 2005 sa v dvoch rozdielnych krajinách vyskytli podobné skupiny zahraničných pracovníkov, ktorých príchod slúžil na nahradenie domácich pracovníkov a vyvolanie tlaku na zníženie miezd a zhoršenie podmienok domácich pracovníkov, čo vyvolalo obavy o dôsledkoch tohto počínu na nárast protiprisťahovaleckých nálad. V jednej z týchto krajín, Írsku, si Národná hospodárska a sociálna rada uvedomila nebezpečenstvo potenciálneho nárastu negatívnych postojov k prisťahovalcom a dospela k názoru, že „zachovanie a posilnenie noriem v hospodárstve a spoločnosti je účinnejšie na zabránenie takémuto negatívnemu vývoju ako úsilie zabrániť príchodu samotných migrantov“.¹⁴

Nad rámec antidiskriminácie

Výročná správa uvádza vo svojich tematických kapitolách celý rad antidiskriminačných opatrení, ktoré členské krajiny EÚ uplatňovali v roku 2005, aby zlepšili spoločensko-ekonomickú aj politickú situáciu migrantov a menšín. Okrem toho správa poukazuje na niektoré príklady dobrej praxe v oblasti integrácie, ktoré presahujú rámec toho, čo sa obvykle rozumie pod pojmom antidiskriminácia. Napríklad je pozoruhodné, že v Grécku, PASOK, Grécka socialistická strana, vyzvala a skutočne zvolila štátnych príslušníkov tretích krajín za členov tejto strany a jej hlavných orgánov. Ďalšou témou integračných opatrení v roku 2005 bola úloha islamu v európskych spoločnostiach. Vo Francúzsku bola vytvorená „Fondation pour les oeuvres de l’Islam en France“, ktorá je súkromnou inštitúciou financovanou zo súkromných darov. Finančné prostriedky vyzbierané nadáciou umožnia budovanie mešít a prípravu francúzskych imámov, čo sa

¹⁴ National Economic Social Council (Národná hospodárska a sociálna rada) (2005) NESC Strategy 2006: People, Productivity and Purpose, No. 114 (L’udia, produktivita a cieľ, č. 114).

pokladá za dôležitý krok smerom k vývinu európskej verzie islamu. V Taliansku bol zriadený poradný orgán pre otázky islamu v Taliansku, v čele ktorého stojí minister vnútra, na podporu medziinštitucionálneho dialógu s moslimskými komunitami v Taliansku a zvýšenie úrovne poznatkov o problémoch integrácie.

Ďalší spôsob, ktorý presahuje rámec obvyklých antidiskriminačných praktík, uplatňujú národné a miestne vlády, ktoré podnecujú podniky, aby zavádzali antidiskriminačné povedomie a praktiky na základe opatrení „súladu so zmluvou“ . V roku 2005 boli hlásené dva podobné prípady. Vo Švédsku sa zaviedla stratégia týkajúca sa antidiskriminačných opatrení vo verejných zmluvách, ktorá zaväzovala všetkých zmluvných partnerov mesta Štokholm, aby pri plnení zmluvy pracovali v súlade s antidiskriminačnými kritériami. Napríklad, ak by sa zistilo, že nie sú v súlade s antidiskriminačnou legislatívou, v budúcnosti s nimi orgán neuzavrie zmluvy. (Ďalšou iniciatívou v Štokholme je zahrnúť antidiskriminačné podmienky do povolení na predaj alkoholických nápojov pre reštaurácie.) V Spojenom kráľovstve spoločne prehodnotilo šesť miestnych úradov vo West Midlands svoj spoločný štandard pre otázky rovnosti vo verejnom obstarávaní. To umožní miestnym orgánom posúdiť, či poskytovatelia služieb, ktorí sa uchádzajú o uzatvorenie zmluvy s úradom, môžu preukázať súlad s právnymi predpismi týkajúcimi sa rovnosti rasy, rodu a osôb so zdravotným postihnutím a spoločný štandard bude slúžiť na to, aby tento súlad zamestnávateľia nemuseli nadbytočne preukazovať pri rokovaní s rôznymi miestnymi úradmi.¹⁵

¹⁵ Dokument je možné stiahnuť z: http://www.cre.gov.uk/council_contracts.pdf (09.03.2006).

9. Stanoviská

Všeobecná poznámka

Celkove sa v roku 2006 situácia nezmenila, pokiaľ ide o stanoviská, ktoré vyjadrilo EUMC vo svojej výročnej správe 2005 - časti 2. EUMC preto naďalej vyzýva, aby väčšina členských štátov zriadila efektívnejšie a komplexné systémy zberu údajov, vrátane monitorovania, revízie a mechanizmov vyhodnocovania. Pozitívnejšou správou je, že EUMC pozoruje, že smernica o rasovej rovnosti (2000/43/ES) začína mať istý vplyv na myslenie tvorcov politiky, pokiaľ ide o potrebu údajov na podporu hodnotenia a vplyvu ustanovení v národnej legislatíve a podporných opatreniach.

Zvýšená koordinácia politík na riešenie nedostatočných údajov

EUMC zastáva stanovisko, že medzirezortné pracovné skupiny zaoberajúce sa rasizmom by mali koordinovať svoje aktivity, aby zahrnuli národný orgán alebo orgány poverené zberom a analyzovaním údajov o rasizme, ako napríklad národné štatistické úrady, štatistické tímy v rámci útvarov zaoberajúcich sa politikou, orgány zaoberajúce sa rasovou rovnosťou alebo podobné inštitúcie. Je potrebné, aby sa integrovaný prístup stal štandardom v rozvoji politiky a aby sa prideliť potrebné finančné prostriedky.

EUMC zastáva aj stanovisko, že vlády by mali určiť alebo zriadiť koordinačné mechanizmy pre údaje o rasizme. Tieto koordinačné mechanizmy by mali fungovať ako jediné centrum pre všetky dostupné národné údaje týkajúce sa rasizmu zhromaždené rôznymi oficiálnymi a štátom podporovanými/uznávanými spoľahlivými neoficiálnymi zdrojmi.

Okrem toho, ak špecializovaný orgán alebo orgány neboli poverené zberom a analyzovaním údajov o rasizme, mal by sa poveriť príslušný orgán alebo orgány, ako napríklad štatistické úrady, útvary zaoberajúce sa politikou, orgány zaoberajúce sa rasovou rovnosťou alebo podobné inštitúcie.

Odborná príprava na národnej úrovni na zber údajov o rasovej diskriminácii a rasovo motivovanom násilí

EUMC zastáva stanovisko, že vlády členských štátov EÚ a Európska komisia by mali podporovať odbornú prípravu na zber údajov v hlavných oblastiach politiky týkajúcich sa okrem iného zamestnania, vzdelania, bývania a rasovo motivovaného násillia. Okrem toho by sa mali ustanoviť moduly odbornej prípravy na rozvíjanie odborných znalostí a podporu spoločných noriem pri podávaní správ a usmernení na národnej úrovni. Toto by mala podporiť plánovaná príručka Európskej komisie o meraní diskriminácie.

Testovanie diskriminácie

EUMC vyzýva členské štáty, ktoré sa ešte nepripojili k programu ILO, aby využili odborné skúsenosti ILO pri testovaní diskriminácie v zamestnaní.

EUMC vyzýva členské štáty, aby pripravovali osoby na uskutočňovanie testovania diskriminácie. Okrem toho by mali zvážiť vytváranie útvarov špecializovaných v oblasti testovania na rozvíjanie odborných znalostí a kapacity na systematické a pravidelné uskutočňovanie testovania diskriminácie. Hlavné oblasti politiky na testovanie sú zamestnanie a povolanie, vzdelávanie, bývanie a ubytovanie, zdravotná starostlivosť a prístup k tovarom a službám.

Pozitívna akcia

Smernica o rasovej rovnosti umožňuje pozitívnu akciu na zabezpečenie úplnej rovnosti v praxi. Pozitívna akcia vlastne znamená zachovanie alebo prijatie konkrétnych opatrení na zabránenie alebo kompenzáciu znevýhodnení súvisiacich s rasovým alebo etnickým pôvodom.

EUMC vyzýva členské štáty, aby do svojich politík v oblasti rasovej rovnosti zaradili opatrenia pozitívnej akcie ako neoddeliteľnú súčasť, uviedli typy akcie a pravidelne a verejne podávali správy o vplyve prijatých opatrení.

Členské štáty by mali spustiť aj informačné kampane na vysvetlenie dôvodov pre uskutočňovanie pozitívnej akcie a na podporu lepšieho a hlbšieho porozumenia koncepcie, postupov a jej výhod.

Prax v oblasti náboženských symbolov

EUMC verí, že pre členské štáty je dôležité jasne vysvetliť, bez ohľadu na zvolenú politiku, a spôsobom, ktorý nevedie k stigmatizácii postihnutých osôb alebo komunít, ku ktorým prináležia, zdôvodnenie uskutočňovanej politiky a širšie výhody pre spoločnosť ako celok.

EUMC zastáva stanovisko, že členské štáty by mali preskúmať svoje politiky týkajúce náboženských symbolov, aby sa zabezpečilo, že sú v súlade s legislatívou a princípmi nediskriminácie a rovnosti.

Ďalej EUMC zastáva stanovisko, že členské štáty by mali vykonať výskum a monitorovanie na posúdenie vplyvu týchto politík v oblasti vzdelávania a zamestnania a širších cieľov politiky súdržnosti komunity a sociálneho začlenenia. Výsledky hodnotenia vplyvu by sa mali zverejniť a použiť, ak je to potrebné na prehodnotenie politiky.

Situácia prisťahovalcov

EUMC sa pripája k Európskej komisii vo výzve k členským štátom, aby transponovali smernicu Rady 2003/109/ES, pokiaľ ide o postavenie štátnych príslušníkov tretích krajín s dlhodobým pobytom, a upozorňuje na skutočnosť, že konečným termínom pre implementáciu bol január 2006 a že koncom roku 2005 iba malá časť členských štátov oznámila jej transpozíciu Komisii.

Spolupráca medzi Európskym parlamentom, poradnými orgánmi EÚ a národnými parlamentmi

EUMC zastáva stanovisko, že zostáva priestor na zabezpečenie, aby sa odborné znalosti a skúsenosti miestnych a regionálnych orgánov cielenejšie zdieľali s Európskym parlamentom, aby sa podporila jeho dohľadná úloha. Európsky parlament by mal preto posúdiť účasť príslušných členov výboru regiónov (VR) a Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru (EHSV) v niektorých jeho neformálnych zmiešaných skupinách.

Európsky parlament by mal pravidelne zapájať členov VR a EHSV v rámci svojich vypočutí týkajúcich sa rasizmu a vo väčšej miere zdôrazňovať vplyv uskutočňovania politiky na miestnej a regionálnej úrovni.

Európsky parlament by mal tiež poskytnúť stanovisko k diskusiám o zbere údajov a sprievodných politikách boja proti rasizmu a rasovej diskriminácii v rámci pravidelných spoločných parlamentných schôdzí s národnými parlamentmi.

Národné akčné plány boja proti rasizmu (NAP)

EUMC zastáva stanovisko, že všetky členské štáty EÚ by mali vypracovať a implementovať národné akčné plány (NAP) na boj proti rasizmu, rasovej diskriminácii, xenofóbii a s tým súvisiacou intoleranciou a že tie členské štáty, ktoré už ustanovili NAP na obdobie troch rokov alebo viac, by mali preskúmať a posúdiť vplyv plánov s cieľom zlepšiť ich účinnosť.

Národné akčné plány boja proti rasizmu by sa mali koordinovať na vládnej medzirezortnej úrovni, mali by byť predmetom konzultácií občianskej spoločnosti a sociálnych partnerov a mali by sa pravidelne revidovať. Mali by obsahovať prvok týkajúci sa zberu údajov a mali by sa vzťahovať minimálne na tieto oblasti politik a riešiť ich:

- nediskriminácia a rovnosť;
- sociálne začlenenie;
- súdržnosť komunity;
- integrácia;
- rod;

- vzdelávanie; a
- národné akčné plány týkajúce sa zamestnávania, ako súčasť európskej stratégie zamestnanosti.

Štáty by mali predložiť verejnú správu o pokroku pri vypracovávaní národných akčných plánov boja proti rasizmu. Okrem toho, ak boli NAP vypracované, štáty by mali poskytnúť výročné správy o plnení príslušných aspektov svojich politík a ich vplyve. Tieto správy by sa mali predkladať do Parlamentu a mali by sa zverejniť.